

muziek

deSingel

PRJCT Amsterdam

olv. Josef Žák^{vi}ool

wo 7 nov 2018 / Grote podia / Blauwe zaal

20 uur / pauze ± 20.50 uur / einde ± 22 uur
inleiding Jan Devlieger / 19.15 uur / Blauwe foyer

Bach & hoogdagen 2018-2019

PRJCT Amsterdam olv. Josef Žák viool
wo 7 nov 2018

Barokorkest B'Rock olv. Francesco Corti
wo 12 dec 2018

Koor & Orkest Le Concert Spirituel olv. Hervé Niquet
do 7 feb 2019

Akademie für Alte Musik Berlin & Collegium Vocale Gent
olv. Benjamin Bayl
vr 12 apr 2019

Café Zimmermann olv. Pablo Valetti viool & Céline Frisch klavecimbel
Vox Luminis olv. Lionel Meunier
vr 19 apr 2019

Dit concert wordt opgenomen door Klara voor latere uitzending op donderdag 29 november om 20 uur in het programma Klara Live.

PRJCT Amsterdam & Josef Žák viool & muzikale leiding
Emöke Baráth sopraan **Maarten Engeltjes** contratenor

Vergeeten aria's van Johann Sebastian Bach (1685-1750)

Sinfonia's, aria's voor sopraan, alt en duetten

Uit Cantate 'Bleib bei uns, denn es will Abend werden', BWV6:
2. Hochgelobter Gottessohn, alto 4'

Uit Cantate 'Liebster Jesu mein Verlangen', BWV32:
1. Liebster Jesu mein Verlangen, soprano 7'

Uit Cantate 'Ich bin ein guter Hirt', BWV85:
2. Jesus ist ein guter Hirt, alto 5'
3. Der Herr ist mein getreuer Hirt, soprano 6'

Uit Cantate 'Der Herr denket an uns', BWV196:
1. Sinfonia 4'

Uit Cantate 'Gott ist unsere Zuversicht', BWV197:
3. Schläfert aller Sorgenkummer, alto 7'

Uit Cantate 'Ach Gott, wie manches Herzeleid', BWV3:
5. Wenn Sorgen auf mich dringen, duet soprano & alto 6'

Uit Cantate 'Ich freue mich in dir', BWV133:
2. Getrost! Es faßt ein heil'ger Leib, alto 4'

PAUZE

Uit Cantate 'Am Abend aber desselbigen Sabbats', BWV42:
1. Sinfonia 5'
3. Wo zwei und drei versammelt sind, alto 12'

Uit Cantate 'Mache dich, mein Geist, bereit', BWV115
4. Bete aber, soprano 7'

Uit Cantate 'Ich habe viel Bekümmernis', BWV21:
1. Sinfonia 4'

Uit Cantate 'Laß, Fürstin, laß noch einen Strahl', BWV198:
3. Verstummt, verstummt, ihr holden Saiten, soprano 5'

Uit Cantate 'Freue dich, erlöste Schar', BWV30:
5. Kommt, ihr angefocht'nen Sünder, alto 4'

Uit Cantate 'Es ist das Heil uns kommen her', BWV9:
5. Herr, du siehst, duet soprano & alto 6'

Gelieve uw GSM uit te schakelen

De inleidingen kan u achteraf beluisteren via
www.desingel.be
Selecteer hiervoor voorstelling / concert /
tentoonstelling van uw keuze.

Cd-verkoop Bij onze concerten worden occasioneel
cd's te koop aangeboden door
La Boite à Musique / Coudenberg 74 / Brussel / +32
(0)2 513 09 65 / www.classicalmusic.be

De ontdekking van de hemel Vergeten aria's van Bach

Het magistrale oeuvre van Johann Sebastian Bach (Eisenach, 21 maart 1685 - Leipzig, 28 juli 1750) voorstellen is anno 2018 niet meer nodig. We kennen de Mattheuspassie, de Johannespassie, het Magnificat, de Brandenburgse Concerten, de Hohe Messe, de Orkestsuites enzovoort enzoverder. We kennen ook meer dan 200 cantates. Nou ja, kennen is veel gezegd. De weelde aan kwalitatief hoogstaande muziek is zo groot dat het lijkt of men een sisyfusarbeid moet verrichten om al deze cantates grondig te kennen. Grasduinen in deze onmetelijke schat, met bekende en minder bekende aria's, laat ons toe om sopraanaria's, altaria's en duetten voor sopraan en alt te (her)ontdekken. Al was het maar om de verrassende dynamiek en de nieuwe inzichten dat een zorgvuldig en met smaak gekozen selectie uit verschillende cantates voor diverse religieuze feesten ons biedt. Meer dan de helft van de ons overgeleverde kerkelijke cantates schreef Bach in de eerste drie à vier jaar na zijn aanstelling als Thomascantor in Leipzig (1723). We moeten ons goed realiseren dat Bach steeds een diepe betrokkenheid voelde voor een scheppingsproces met een stichtende werking. Hij componeerde in functie van het geloof en de bijbehorende religieuze feestdagen, als een steeds terugkerende retorische rondgang op het ritme van de hemel.

Altaria 'Hochgelobter Gottessohn' uit de Cantate 'Bleib bei uns, denn es will Abend werden', BWV6 (2)

De eerste uitvoering van de Cantate 'Bleib bei uns, denn es will Abend werden' (Blijf bij ons, want het wordt avond), BWV6 vond plaats op 2 april 1725 ter gelegenheid van Paasmaandag (tweede Paasdag). Bach startte bij zijn aanstelling in Leipzig (1723) aan een eerste van in totaal vijf jaarcycli van kerkcantates. Cantate 6 maakt deel uit van Bachs tweede jaargang met cantates. Ter informatie: de BWV-nummers zijn niet chronologisch ingedeeld maar thematisch gerangschikt; de catalogus met de indeling van de werken van Bach begint met de religieuze cantates; BWV6 is dus hetzelfde als Cantate 6. Door het plotse overlijden van Bachs tekstdichter in de vastentijd van 1725 kwam er een abrupt einde aan een lange reeks koraalcantates. In de koraalcantates van Bach ligt (vrij voorspelbaar) een koraal aan de basis van de cantate. Het openingsnummer is normaliter een koraalfantasie voor koor en orkest.

De tekst van het koraal wordt door een librettist bewerkt. Vaak worden ook letterlijke tekstfragmenten overgenomen uit het koraal. Bach was genoodzaakt om voor drie opeenvolgende cantates (BWV6, 42 en 85) terug te grijpen naar teksten die hij oorspronkelijk had bedoeld voor zijn eerste jaargang, maar die door een te grote tijdsdruk, voornamelijk werkzaamheden aan de Johannespassie (BWV245), niet in de eerste jaargang werden gebruikt. De teksten voor BWV6, 42 en 85 zijn vermoedelijk het werk van eenzelfde onbekende tekstdichter. (Een of meerdere delen uit deze cantates worden in deze programmabijlage besproken.) In Cantate 6 bewerkt deze nobele onbekende de evangelielezing Lucas 24: 13-35. Deze Bijbeltekst doet het relaas van twee discipelen die op weg zijn van Jeruzalem naar het naburig dorpje Emmaüs. Deze zogenaamde 'Emmaüsgangers', volgelingen van de enkele dagen eerder gekruisigde Jezus, nodigen een vreemdeling uit voor het avondmaal (Bleib bei uns). Bij het avondmaal herkennen ze tot hun verbijstering in deze medereiziger de opgestane Christus. Dit tafereel inspireerde ook grootmeesters van de clair-obscurtechniek zoals Rembrandt en Caravaggio waarbij de invallende duisternis symbool staat voor twijfel, ongelooft en zonde terwijl Christus figureert als een baken van licht en verlossing. Bachs aria 'Hochgelobter Gottessohn' (Hooggeprezen Zoon van God) uit BWV6 is geschreven voor een triobezetting van alt, hobo da caccia (in een latere versie vervangen door altviool) en basso continuo. De hobo da caccia of jachthobo klinkt een kwint lager dan de hobo en is visueel makkelijk te herkennen aan zijn typische boogvorm en uitwaaiende klankbeker. Bach gebruikte dit dubbelrietinstrument veelvuldig bij de verklanking van devotie. In de aria 'Hochgelobter Gottessohn' zorgen het lage register van de altstem en de hobo da caccia voor een schemerig en donker coloriet. Er zijn in deze aria een aantal opvallende woordtoonverhoudingen. Zo krijgt de eerste lettergreep van 'Hochgelobter' steeds een stijgende melodiecurve (gebroken akkoord) en de drie lettergrepen van 'Finsternis' worden weergegeven door drie dalende lange noten. De ternaire beweging is licht dansant met pizzicato in de basso continuo. De toonaard van 'Hochgelobter Gottessohn' is Es. In de barok krijgt elke toonaard een eigen affect. De toonaard Es staat symbool voor het goddelijke en bij uitbreiding de Heilige Drievuldigheid (zoals wordt aangegeven in de voortekening).

Sopraanaria 'Liebster Jesu mein Verlangen' uit de Cantate 'Liebster Jesu mein Verlangen', BWV32 (1)

De Cantate 'Liebster Jesu mein Verlangen' (Liefste Jezus, mijn verlangen) werd voor het eerst opgevoerd op 13 januari 1726, de eerste zondag na Epifanie (Driekoningen). De autograaf (handschrift componist) van Bachs partituur vermeldt de term 'Dialogus' (dialogocantate). De tekstdichter van 'Liebster Jesu mein Verlangen' is Georg Christian Lehms, van wie Bach meerdere libretto toonzette. Lehms' tekst sluit aan bij de evangelietekst Lucas 2: 41-52 en dramatiseert het verhaal van een naar haar kind zoekende moeder tot een dialoog tussen een gelovige ziel die op zoek gaat naar Christus. De sublieme en haast erotiserende aria 'Liebster Jesu mein Verlangen' voor sopraan, hobo, strijkorkest en basso continuo kadert in de toenmalige mystieke bruidstraditie. Vooral het gevoel van vertwijfeling, waarbij de geliefde (Jezus) van de gelovige ziel (bruid) onvindbaar is, komt hier tot uitdrukking. In 'Liebster Jesu mein Verlangen' horen we een concertante dialoog tussen sopraan en hobo. Beide protagonisten verwerken hetzelfde thematisch materiaal. Zij worden ondersteund door korte akkoorden in de basso continuo. De eerste viool, tweede viool en altviool spelen arpeggio-akkoorden (piano e spiccato sempre). Bach maakt gebruik van verschillende muzikale middelen om bepaalde affecten op te roepen. We onderscheiden een motief dat klinkt als een liefdevolle omhelzing op 'Liebster' door gebruik te maken van een lang aangehouden noot gevolgd door een grupetto (versieringsnoten boven en onder de hoofdnoot). Bij 'erfreue mich' (maakt mij blij) zorgen snelle vocalises in tweeëndertigste noten voor een blijmoedige en meer uitgelaten sfeer. Een steeds terugkerend zuchtmotief (Seufzer) in zestiende noten drukt een oneindig verlangen uit.

Altaria, 'Jesus ist ein guter Hirt' uit de Cantate 'Ich bin ein guter Hirt', BWV85 (2)

De Cantate 'Ich bin ein guter Hirt' (Ik ben een goede Herder) schreef Bach in Leipzig voor de tweede zondag na Pasen, 17 april 1725. Bach bedient zich in deze cantate van een tekst van een onbekende tekstdichter gebaseerd op Johannes 10: 11-16. Jezus wordt hierin voorgesteld als de goede herder die zijn leven gaf voor zijn schapen (de gelovigen). In de aria 'Jesus ist ein guter Hirt' bevestigt een gelovige ziel (altstem) dit statement. Hij wordt bijgestaan door de basso continuo en een violoncello piccolo, een instrument tussen cello en altviool met een warm en

Christiane Eberhardine, keunvorsin van Saksen en koningin van Polen, voor wie Bach de Trauerode 'Laf, Fürstin, als noch einen Strahl' componeerde. Gravure van Martin Berningerdt © Bach Archiv Leipzig

donker timbre, dat Bach tussen Pasen en Pinksteren 1725 maar liefst vijfmaal voorschrijft.

Sopraanaria 'Der Herr ist mein getreuer Hirt' uit de Cantate 'Ich bin ein guter Hirt', BWV85 (3)

De daaropvolgende aria voor sopraan, twee hobo's en basso continuo uit dezelfde Cantate 85, ontleent het eerste couplet (een parafrase op psalm 23) uit Cornelius Beckers hymne 'Der Herr ist mein getreuer Hirt' (De Heer is mijn getrouwe herder) uit 1598, als commentaar op de tekst van de vorige aria voor alt. De hobo's, meestal bijgestaan door een fagot, verlenen aan deze aria onmiskenbaar een pastoraal karakter. De vroege Lutherse hymne 'Allein Gott in der Höh sei Ehr' (Nicolaus Decius, 1523) is de belangrijkste bouwsteen (cantus firmus) van deze aria en doet denken aan een koraalfantasie voor orgel. Bach gaf dit nummer trouwens koraal (Choral) mee als titel. De (versierde) koraalmelodie wordt met tussenpauzes gezongen door een sopraan. Omdat er slechts één zangstem is, komt dit over als een persoonlijke geloofsbelijdenis. Door de talrijke omspelingen zijn de hoofdnoten van 'Allein Gott in der Höh sei Ehr' niet zo duidelijk herkenbaar, maar toch latent aanwezig. De twee hobo's en basso continuo spelen voortdurend een complex contrapuntische lijnenspel geïnspireerd op de koraalmelodie.

Sinfonia uit de Cantate 'Der Herr denkt an uns', BWV196 (1)

Bach componeerde 'Der Herr denkt an uns' (De Heer denkt aan ons) volgens Bachbiograaf Philipp Spitta (1841-1894) ter gelegenheid van het huwelijk tussen Johann Lorenz Stauber en Regina Wedemann, Mühlhausen, 5 juni 1708. Dit echtpaar is op het eerste zicht onbelangrijk om te vermelden, ware het niet dat er heel wat linken zijn met de Bachclan. De predikant Stauber voltrok een achttal maanden eerder het huwelijk van Johann Sebastian Bach met Maria Barbara Bach (achternicht Johann Sebastian) in Dornheim - de trouwkerk in Dornheim (Arnstadt) is nu een toeristische trekpleister. Staubers bruid, Regina Wedemann, was bovendien de tante van Maria Barbara. 'Der Herr denkt an uns', BWV196 klinkt intiem, jeugdig fris en helder. De instrumentale inleiding (Sinfonia) telt slechts 21 maten en doet denken aan een deel uit een concerto grosso van Arcangelo Corelli. Deze Sinfonia is geschreven voor vijf partijen: eerste viool, tweede viool, altviool, cello en basso continuo. Typisch zijn de gepunte ritmes bij de vier strijkers boven een "walking

bass". De strijkers imiteren elkaar paarsgewijs. Vanaf maat 10 wordt de doorlopende bas een eerste maal onderbroken. Op dat moment neemt de eerste viool het voortouw en speelt vlugge triolen in zestienden. In deze Sinfonia ervaren we vaak een spanningsvolle harmonie bij het begin en het midden van elke maat.

Altaria, 'Schläfert aller Sorgenkummer' uit de Cantate 'Gott ist unsere Zuversicht', BWV197 (3)

Net als Cantate 196 is Cantate 197 een huwelijkskantate geschreven voor een kerkelijke huwelijksdienst. Uiteraard konden alleen gefortuneerde bruidsparen zich zo'n dure productie veroorloven. Gelegenheidscomposities voor huwelijks- en ook begrafenisdiensten waren een lucratieve bron van inkomsten voor de cantor, de musici en de koorleden. Vaak refereerden de teksten aan specifieke kenmerken van het bruidspaar. Hierdoor leenden deze gepersonaliseerde cantates zich niet voor een heruitvoering en zijn heel wat van deze werken verloren gegaan. In hoeverre al dit materiaal daadwerkelijk helemaal verloren is, valt nog te bezien. Zo hergebruikte Bach heel wat van zijn eigen muziek voor andere doeleinden. Het is makkelijk om in een vocale compositie de muziek te behouden en enkel de tekst te wijzigen. Het hoeft ons niet te verbazen dat de huwelijkskantates die wel zijn overgeleverd een zeer algemene tekst hebben zoals bij BWV197, 'Gott ist unsere Zuversicht' (God is onze toeverlaat), uit ca. 1741. Tot nog toe is niemand erin geslaagd om het bruidspaar van Cantate 197 te identificeren. De tekst dateert uit de jaren 1736-37 en verheerlijkt God als trouwe leidsman op het levenspad. In de aria 'Schläfert aller Sorgenkummer' (Sus alle verdriet en zorgen) voor alt, hobo d'amore, strijkers en basso continuo kan het bruidspaar vredig inslapen terwijl God waakt. Deze da-capo-aria klinkt in de hoekdelen als een naïef en zorgeloos slaapliedje waarbij Bach, tegen zijn natuur in, meer aanleunt bij de oprukkende galante stijl. Dit staat in schril contrast met het veel dynamischer B-deel dat Gods waakzaamheid illustreert: nerveuze zestienden in een vierkwartsmaat komen in de plaats van de aanvankelijk rustige pulserende achtsten in een driekwartsmaat. Het opmerkelijke coloriet van deze "schlummeraria" wordt bereikt door een aantal opvallende ingrepen. De melodie ligt voornamelijk in het lage register van de altstem en de instrumenten. Zo klinken lange noten in het lage register op "Vertrauens ein" (vertrouwen), "schläfert" (sus) en "schlummer" (sluimering). De hobo d'amore of liefdes-hobo krijgt een opvallende rol toebedeeld. Dit dubbelrietinstrument

klinkt een kleine terts lager dan de hobo en is visueel makkelijk te herkennen aan zijn karakteristieke peervormige beker, ook wel "Liebesfuß" (liefdesvoet) genoemd. Hobo d'amore en eerste viool spelen het beginthema eigenlijk unisono. Zo speelt de hobo d'amore halve, vierde en achtste noten terwijl de eerste viool enkel achtsten speelt. Ook de andere strijkers spelen achtsten waardoor er een constante beweging en flow blijft ondanks het trage tempo. Bach zou Bach niet zijn mocht hij, ook in een slaapliedje, niet een aantal chromatisch dalende lijnen verwerken.

Duet voor sopraan en alt 'Wenn sorgen auf mich dringen' uit de Cantate 'Ach Gott, wie manches Herzeleid', BWV3 (5)

Johann Sebastian Bach schreef drie cantates (BWV3, 13 en 155) voor de tweede zondag na Epifanie (Driekoningen). Geen van deze cantates houdt op het eerste zicht verband met de evangelielezing voor deze zondag (Johannes 2: 1-11) waarin Jezus, toen hij op de bruiloft van Kana verscheen en de wijn op bleek te zijn, prompt water in wijn veranderde. Deze cantates beginnen wel stevast bij de moeizame tocht die elke gelovige op aarde moet afleggen tijdens zijn leven en de troost die Christus hen daarbij verleent. In overdrachtelijke zin kan het wijntekort duiden op een crisis in een mensenleven en het wonder als de steun en toeverlaat die Jezus biedt. Het duet voor sopraan en alt 'Wenn Sorgen auf mich dringen' (Als zorgen mij benauwen) uit BWV3 'Ach Gott, wie manches Herzeleid' (Ach God, hoeveel hartenleed) is een dankbetuiging aan Jezus die ons kruis, onze aardse kommer en kwel, helpt dragen. De twee vocale solisten ageren samen met twee instrumentale partijen in kwartet. Zo horen we een drukke instrumentale partij voor twee hobo d'amore en eerste viool in unisono. De basstem (basso continuo) is niet meer louter ondersteunend, maar manifesteert zich als een volwaardige melodische partner. Door het soepel in elkaar haken van de continuo-bas en de obligate instrumentale stem ontstaat op vele plaatsen het complementaire ritme lang-kort-kort (dactylus). Dit zorgt ervoor dat het tempo en de beweging niet stilvallen. 'Wenn Sorgen auf mich' heeft een perfect symmetrische da-capo-structuur. De hooftoon van het A-gedeelte is E (E heeft vier kruisen als voortekening). Het middendeel maakt gebruik van hetzelfde thematische materiaal maar moduleert naar de mineurtoon cis, fis en in maten 62-64 ook naar gis. Bij deze laatste modulatie verschijnen op het woord "Kreuz" niet toevallig dubbelkruisen (de leidtoonnoot fisis). Dit is een

goed voorbeeld van “Augenmusik” waarbij de notatie een symbolische connotatie krijgt voor componist en uitvoerders en niet perse hoorbaar is in de muziek. In het B-gedeelte wordt “tragen” (dragen) muzikaal verklankt door lang aangehouden noten. De laatste regel “Es dient zum besten allezeit” (Het is altijd voor mijn bestwil) is ook heel bijzonder. In de sopraanstem wordt “Es dient zum besten” gereciteerd op een enkele noot en krijgt de eerste lettergreep van “allezeit” een wel heel weelderige vocalise.

Altaria ‘Getrost! Es faßt ein heil’ger Leib’ uit de Cantate ‘Ich freue mich in dir’, BWV133 (2)

Ook de aria ‘Getrost! Es faßt ein heil’ger Leib’ (Getroost! Een heilig lichaam) uit de Kerstcantate ‘Ich freue mich in dir’ (Ik ben blij met u), waarvan de première plaatsvond op 27 december 1724 (derde Kerstdag), is geconcipeerd als kwartet. De altsolo wordt bijgestaan door twee hobo d’amore en basso continuo. Bachs anonieme librettist ging aan de slag met de koraaltekst van de dichter Caspar Ziegler (1648) waarbij de algemene boodschap werd omgebogen naar die van een individuele gelovige. Zo wordt “Nun muß die Welt genesen” (Nu moet de wereld genezen) “Ach, meine Seele muß genesen” (Ach, mijn ziel moet genezen). Het beginthema van deze aria is een drievoudige aankondiging (signaal) met trapsgewijs stijgende intervallen. Dit triomfantelijk “fanfarethema” wordt door zowel de dubbelrietinstrumenten als de zangstem vertolkt. De twee hobo d’amore spelen hun obligate partijen vaak in duet (tersen en sexten) maar gaan af en toe ook hun eigen weg. Dan speelt een van beide lange noten en de andere motieven bestaande uit achtsten en zestienden. Bach maakt in deze aria veelvuldig gebruik van de “circulatio”, een ronddraaiende stijlfiguur uit de retoriek, waarbij een hoofdtoon wordt versierd met een boven- en onderliggende noot of omgekeerd. Vaak wordt zo’n “circulatio” herhaald op dezelfde toonhoogte maar soms ook trapsgewijs een secunde hoger gespeeld (sequens). De blijmoedige atmosfeer wordt kortstondig verstoord wanneer de alt de eerder genoemde tekst “Ach, meine Seele muß genesen” zingt.

Sinfonia uit de Cantate ‘Am Abend aber desselbigen Sabbats’, BWV42 (1)

Cantate 42 werd geschreven voor de eerste zondag na Pasen (8 april 1725) en sluit het Paasgebeuren af. ‘Am Abend aber desselbigen Sabbats’ maakt deel uit van de tweede jaarcyclus van cantates. De meeste cantates uit

deze tweede jaargang zijn koraalcantates waarbij het openingsdeel doorgaans een koraalfantasia is voor koor en orkest. BWV42 start daarentegen met een uitgebreide instrumentale inleiding (Sinfonia). Net als verschillende Brandenburgse Concerten is deze Sinfonia geschreven voor een evenwichtige combinatie van blazers (twee hobo’s en fagot) en strijkers. De blazers en strijkers stellen aanvankelijk beurtelings hun thematisch materiaal voor. Gaandeweg wordt dit thematisch materiaal uitgewisseld en komt er een dialoog tot stand. Deze Sinfonia heeft een da-capo-structuur waarbij Bach in het lyrische middendeel (cantabile) moduleert van de hoofdtoonard D naar de mineurtoonsoorten b en fis. De eerste en tweede violen ageren, niet meer in unisono zoals in het A-gedeelte, maar vertolken nu elk een zelfstandige partijen. De violen krijgen een meer snedige schriftuur terwijl de hobo’s en fagot hun expressieve melodieën spelen. Nog vóór de licht gevarieerde da-capo van het A-gedeelte start komt het oorspronkelijke thematische materiaal terug. Deze Sinfonia baadt in een contemplatieve rust passend in het Paasgebeuren.

Altaria ‘Am Abend aber desselbigen Sabbats’ uit de Cantate ‘Wo zwei und drei versammelt sind’, BWV42 (3)

De tekst van de groots opgezette aria voor alt, twee hobo’s, fagot, strijkers en basso continuo is een parafraze op Mattheus 18: 20. De onbekende tekstdichter wil met de tekst “Waar twee of drie vergaderd zijn in Jezus’ kostbare naam, daar komt Jezus in hun midden en spreekt daar het Amen” de discipelen, die zich verschuilen uit angst voor joden, bemoedigen en op die manier de rust en het vertrouwen laten terugkeren. De hobo’s nemen in deze altaria het voortouw terwijl het orkest een harmonische ondersteuning biedt. Beide hobo’s figureren naar hartenlust en imiteren elkaar voortdurend. Op het moment dat de alto de woorden “da stelt sich Jesus mitten und spricht darzu Amen” zingt, spelen ze plots eensgezind in duet. Het middendeel van deze da-capo-aria (un poco andante) is in menig opzicht anders. De tellen worden ternair i.p.v. binair en de zangstem wordt enkel door de basso continuo begeleid. Dit middendeel met de tekst “Denn was aus Lieb und Not geschicht, Das bricht des Höchsten Ordnung nicht” (Want wat uit liefde en nood gedaan wordt dat kan nooit de hoogste orde verstoren) scheidt een weldadige en serene sfeer.

Sopraanaria ‘Bete aber auch dabei’ uit de Cantate

'Mache dich, mein Geist, bereit', BWV115 (4)

Op zondag 25 november 1724 (22e zondag na Trinitatis of Drievuldigheidsondag, d.i. de zondag na Pinksteren) ging de koraalcantate 'Mache dich, mein Geist, bereit' (Maak je klaar, mijn ziel) in première. Bachs onbekende tekstdichter parodieerde een liedtekst van Johann Burchard Freystein (1695). Kernbegrippen in deze cantate zijn "wache" (waak) en "bete" (bid). Hiermee sluit de tekst niet zozeer aan bij de evangelielezing van deze zondag, maar eerder met Lucas 21: 36 (Wees dus te allen tijde waakzaam en bid onophoudelijk om te ontkomen aan de dingen die gebeuren gaan). De wondermooie sopraanaria 'Bete aber auch dabei' (Maar bid toch ook) uit deze cantate zoemt in op de woorden "bete" en "bitti" (alstublieft) die verweven zijn in een subtiel polyfoon lijnenspel van sopraan, traverso, violoncello piccolo en basso continuo. De deemoedige verzuchting naar verlossing van zonden wordt in deze da-capo-aria bereikt door een steeds terugkerend thema met een dalende melodiecurve en het ietwat slepende tempo (molto adagio). Dit langzaam voortschrijden wordt gedirigeerd door een voortdurende cadans van korte noten in de continuo-bas en doet denken aan de regelmatige puls van een hartslag.

Sinfonia uit de Cantate 'Ich habe viel Bekümmernis', BWV21 (1)

Cantate 21 werd voor het eerst uitgevoerd in Weimar, 17 juni 1714, op de derde zondag na Trinitatis. De partituur vermeldt: "Per ogni tempo" (voor iedere zondag). Dit betekent dat deze cantate geschikt is om doorheen het hele kerkelijk jaar te programmeren. Kort voor de uitvoering van 'Ich habe viel Bekümmernis' werd Bach benoemd als concertmeester van de hofkapel in Weimar. Johann Sebastian was dus niet alleen een echte grootmeester op orgel en klavecimbel, maar ook een voortreffelijk violist. Uit omstreeks 1714 stamt het oudst bewaarde kamermuziekwerk van Bach: de Fuga in g voor viool en basso continuo, BWV1026. Het is een verfijnd en virtuoos werk met dubbelgrepen en andere hoogstandjes van de viooltechniek. Bach kreeg in zijn nieuwe functie als "Cammer-Musicus" nieuwe en grotere verantwoordelijkheden, zowel voor de kamer- als de kerkmuziek. Zo kreeg hij de tijdrovende opdracht om maandelijks een cantate te componeren (in Leipzig wordt dat een wekelijks corvee). Het herwerken van vroeger gecomponeerde muziek is uiteraard een adequaat middel om de tijdsdruk te verlichten. Er is een sterk vermoeden dat de instrumentale inleiding van BWV21 gebaseerd is op een

verloren gegaan middendeel uit een Trio voor hobo, viool en basso continuo. In de Sinfonia van 'Ich habe viel Bekümmernis' horen we een innige dialoog tussen hobo en viool. De bassectie bepaalt het tempo met een 'walking bass' in achtste noten. De strijkers beperken zich tot een harmonische invulling. Twee betekenisvolle stiltes dragen bij aan de dramatische spankracht van deze aangrijpende Sinfonia.

Sopraanaria 'Verstummt, verstummt, ihr holden Saiten' uit de Cantate 'Laß, Fürstin, laß noch einen Strahl', BWV198 (3)

De Treurode 'Laß, Fürstin, laß noch einen Strahl' (Laat, vorstin, laat nog één straal) wordt ingedeeld bij Bachs wereldlijke cantates en werd voor het eerst uitgevoerd op 17 oktober 1727 in de Leipziger universiteitskerk Sint Paulus, die op academische hoogdagen ook als aula fungeerde. Bach gaf deze "Trauer Ode" het opschrift "Tombeau de S.M. la Reine de Pologne" mee en is geschreven ter nagedachtenis van de diep betreurde vorstin Christiane Eberhardine, die ondanks de opportunistische geloofsswitch van haar echtgenoot (een bekering tot het katholicisme), de Saksische keurvorst en koning van het lutheranisme. De eminente filosoof en dichter Johann Christoph Gottsched schreef een klassieke en verheven ode voor deze herdenkingsplechtigheid welke Bach zonder scrupules omturnde tot een bruikbare cantatetekst. In de aria 'Verstummt, verstummt, ihr holden Saiten' (Verstomt, wordt stil, gij lieflijke snaren!) wordt de sopraanstem begeleid door een strijkorkest bijgestaan door de basso continuo. Wanneer de sopraan voor de eerste keer "Verstumt" zingt, stoppen de strijkers met spelen. In de daaropvolgende passage alterneren sopraan en strijkers waarbij talrijke korte snikjes, zuchtmotieven in zestienden de revue passeren. "O Schmerzenswort!" (o smartelijk woord!) wordt muzikaal in de verf gezet door verminderde septiemakkoorden.

Altaria 'Kommt, ihr angefocht'nen Sünder' uit de Cantate 'Freue dich, erlöste Schar', BWV30 (5)

De Cantate 'Freue dich, erlöste Schar' (Verheug u, verlost schare) is misschien wel dé vrolijkste en meest toegankelijke cantate die Bach ooit schreef. Hij liet zich inspireren door de meer galante compositiestijl van zijn zonen. Deze cantate werd gecomponeerd in een periode dat Bach nog maar weinig cantates schreef. BWV30 werd vermoedelijk

uitgevoerd op 24 juni 1738 ter gelegenheid van het Sint Jansfeest (viering van de geboorte van Johannes de Doper). De religieuze cantate BWV30 is een parodie (zelfde muziek met een nieuwe tekst) van de wereldlijke huldingcantate 'Angenehmes Wiederau, freu dich' (BWV30a), die op 28 september 1737 werd uitgevoerd in het barokkasteel van het dorpje Wiederau, 25 km ten zuidwesten van Leipzig, ter gelegenheid van het aantreden van Johann Christian von Hennicke als nieuwe kasteelheer. In de altaria 'Kommt, ihr angefocht'nen Sünder' (Komt, gij aangevochten zondaars) worden de verdwaalde schapen (gelovigen) aangemaand om de Heiland te volgen. De feeërieke begeleiding wordt gevormd door traverso, eerste viool (con sordino), tweede viool (pizzicato sempre), altviool (pizzicato sempre) en basso continuo (pizzicato sempre, Organo staccato). Karakteristieke kenmerken zijn de periodische structuur en het dansante syncopische ritme.

Duet voor sopraan en alt 'Herr, du siehst' uit de Cantate 'Es ist das Heil uns kommen her', BWV9 (5)

De Cantate 'Es ist das Heil uns kommen her' (Het heil is naar ons toe gekomen) dateert van ca. 1732-35 en is geschreven voor de zesde zondag na Trinitatis. De da-capo-aria voor sopraan en alt 'Herr, du siehst' (Heer, u kijkt) klinkt heel inspirerend en is geschreven voor een kwintet bestaande uit enerzijds traverso en hobo d'amore, en anderzijds sopraan en alt, bijgestaan door een continuo-bas die zorgt voor een regelmatige puls. De instrumenten starten (schijnbaar) luchtig en opgewekt. Dat is ook zo, maar traverso en hobo d'amore ageren in een perfecte canon (de meest strenge contrapuntische schrijfstijl). Daarna is het de beurt aan de zangstemmen die ook op hun beurt dezelfde canon zingen, maar met minder figuraties. Na acht maten wordt het nog straffer want dan spelen en zingen ze samen een dubbelcanon. In het middendeel geschiedt een ander contrapuntisch wonder op de tekst "Nur der Glaube macht gerecht" (Alleen het geloof rechtvaardigt). Bach voegt respectievelijk hobo d'amore en alt, en ook traverso en sopraan samen tot een zelfde stem. Deze beide stemmen vormen een canon waarbij de blazers figuraties spelen op respectievelijk de sopraan- en altstem. Geen enkele canon komt te geleerd of saai over. Meer nog, doorgaans beseft men niet dat deze aria eigenlijk een aaneenrijging is van strikte canons. Het imiteren, eigen aan een canon, staat uiteraard symbool voor de gehoorzame navolging van Christus. Uit deze aria blijkt dat Bach als geen ander met zijn strenge

contrapuntische schriftuur - lees: bouwsteen van een hogere orde met een kosmische dimensie - attractieve en tegelijk diepmenselijke muziek kon scheppen.

Johann Sebastian Bach

Uit Cantate 'Bleib bei uns, denn es will Abend werden', BWV6:

2. Hochgelobter Gottessohn, alto

Hochgelobter Gottessohn,
Laß es dir nicht sein entgegen,
Daß wir itzt vor deinem Thron
Eine Bitte niederlegen:
Bleib, ach bleibe unser Licht,
Weil die Finsternis einbricht.

Uit Cantate 'Liebster Jesu mein Verlangen', BWV32:

1. Liebster Jesu mein Verlangen, soprano

Liebster Jesu, mein Verlangen,
Sage mir, wo find ich dich?
Soll ich dich so bald verlieren
Und nicht ferner bei mir spüren?
Ach! mein Hort, erfreue mich,
Laß dich höchst vergnügt umfangen.

Uit Cantate 'Ich bin ein guter Hirt', BWV85:

2. Jesus ist ein guter Hirt, alto

Jesus ist ein guter Hirt;
Denn er hat bereits sein Leben
Für die Schafe hingegeben,
Die ihm niemand rauben wird.
Jesus ist ein guter Hirt.

3. Der Herr ist mein getreuer Hirt, soprano

Der Herr ist mein getreuer Hirt,
Dem ich mich ganz vertraue,
Zur Weid er mich, sein Schäflein, führt
Auf schöner grünen Aue,
Zum frischen Wasser leit er mich,
Mein Seel zu laben kräftiglich
Durch selig Wort der Gnaden.

Uit Cantate 'Der Herr denket an uns', BWV196:

1. Sinfonia (instrumentaal)

Uit Cantate 'Gott ist unsere Zuversicht', BWV197:

3. Schläfert aller Sorgenkummer, alto

Schläfert aller Sorgenkummer
In den Schlummer
Kindlichen Vertrauens ein.
Gottes Augen, welche wachen
Und die unser Leitstern sein,
Werden alles selber machen.

Uit Cantate 'Ach Gott, wie manches Herzeleid', BWV3:

5. Wenn Sorgen auf mich dringen, duet soprano & alto

Wenn Sorgen auf mich dringen,
Will ich in Freudigkeit
Zu meinem Jesu singen.
Mein Kreuz hilft Jesus tragen,
Drum will ich gläubig sagen:
Es dient zum besten allezeit.

Uit Cantate 'Ich freue mich in dir', BWV133:

2. Getrost! Es faßt ein heil'ger Leib, alto

Getrost! Es faßt ein heil'ger Leib
Des Höchsten unbegreiflichs Wesen.
Ich habe Gott – wie wohl ist mir geschehen! –
Von Angesicht zu Angesicht gesehen.
Ach! meine Seele muß genesen.

pauze

Uit Cantate 'Am Abend aber desselbigen Sabbats', BWV42:

1. Sinfonia (instrumentaal)

3. Wo zwei und drei versammelt sind, alto

Wo zwei und drei versammelt sind
In Jesu teurem Namen,
Da stellt sich Jesus mitten ein
Und spricht darzu das Amen.
Denn was aus Lieb und Not geschicht,
Das bricht des Höchsten Ordnung nicht.

Uit Cantate 'Mache dich, mein Geist, bereit', BWV115

4. Bete aber, soprano

Bete aber auch dabei
Mitten in dem Wachen!
Bitte bei der großen Schuld
deinen Richter um Geduld,
Soll er dich von Sünden frei
Und gereinigt machen!

Uit Cantate 'Ich habe viel Bekümmernis', BWV21:

1. Sinfonia (instrumentaal)

Uit Cantate 'Laß, Fürstin, laß noch einen Strahl', BWV198:

3. Verstummt, verstummt, ihr holden Saiten, soprano

Verstummt! verstummt, ihr holden Saiten!
Kein Ton vermag der Länder Not
bei ihrer teuren Mutter Tod
- o Schmerzenswort! - recht anzudeuten.

Uit Cantate 'Freue dich, erlöste Schar', BWV30:

5. Kommt, ihr angefocht'nen Sünder, alto

Kommt, ihr angefocht'nen Sünder,
Eilt und lauft, ihr Adamskinder,
Euer Heiland ruft und schreit!
Kommet, ihr verirrt'nen Schafe,
Stehet auf vom Sündenschlafe,
Denn itzt ist die Gnadenzeit!

Uit Cantate 'Es ist das Heil uns kommen her', BWV9:

5. Herr, du siehst, duet soprano & alto

Herr, du siehst statt guter Werke
Auf des Herzens Glaubensstärke,
Nur den Glauben nimmst du an.
Nur der Glaube macht gerecht,
Alles andre scheint zu schlecht,
Als daß es uns helfen kann.

PRJCT Amsterdam

muzikale leiding
Josef Žák

basso continuo, orgel, klavecimbel
Edoardo Valorz

basso continuo, cello, gamba
Robert Smith

basso continuo, contrabas
Alon Portal

1ste viool
Josef Zak
Matthea de Muynck
David Rabinovici

2de viool
Joseph Tan
Rachel Stroud
Anna Jane Lester

altviool
Annamarie Kosten-Dür
Deirdre Dowling

traverso
Pablo Sosa Rosario

hobo
Tatjana Zimre
Rodrigo Lopez Paz

fagot
Kim Stockx

PRJCT Amsterdam is een barokensemble rondom countertenor Maarten Engeltjes, opgericht in 2017. Het ensemble bestaat uit een vaste kern van uitmuntende, recent afgestudeerde barokmusici met een eigen muzikale visie. Voor elk project wordt gestreefd naar optredens in samenwerking met vooraanstaande, internationaal befaamde musici, in de rol van concertmeester en eventueel ook als speciale solisten. Doel is een omgeving te scheppen waarin de combinatie van verschillende talenten en ervaring inspireert tot meer dan de som der delen. In september 2017 presenteerde het ensemble haar eerste project: 'Stabat Mater' van Pergolesi, in samenwerking met de schrijver P.F. Thomése. Alle concerten, onder andere in een afgeladen Muziekgebouw aan 't IJ in Amsterdam, kregen een buitengewoon positieve pers. Voor de komende jaren heeft PRJCT Amsterdam een groot aantal plannen, variërend van cd-opnames en diverse concerten tot grotere projecten, waarbij naast muziek ook andere aspecten uit de barokperiode een rol spelen.
prjct.amsterdam

Josef Žák (* 1984, Praag) studeerde viool aan het Conservatorium van Praag en aan de Hochschule für Musik in Dresden. Sinds 2011 specialiseert hij zich in zeventiende- en achttiende-eeuwse muziek. In 2015 behaalde hij het master diploma barokviool aan het Conservatoire National in Parijs, waar hij zich verdiepte in de stijlen van zijn docenten P. Bismuth, F. Fernandez, S.-M. Degand, E. Onofri en M. Glodeanu. Žák werkt regelmatig samen met beroemde ensembles en dirigenten, zoals William Christie (Les Arts Florissants), Christophe Rousset (Les Talens Lyriques), David Stern (Opera Fuoco) en Václav Luks (Collegium 1704). Hij won prijzen bij verschillende internationale concoursen, waaronder recent de 3e plaats op het Biber Concours in Sankt-Florian in Oostenrijk. In 2016 richtte hij

een nieuw kamermuziekensemble op: Castelkorn. Zijn eerste cd 'Lamentvole' verscheen in januari 2018 bij het label Eloquentia (Philippe Maillard). In 2017 werkte Josef Žák als concertmeester samen met PRJCT Amsterdam in het 'Stabat Mater'-programma in Parijs en Lyon.

De Hongaarse sopraan **Emöke Baráth** (*1985) stapte op haar achttiende over van piano en harp op zang. Zij studeerde aan de Franz Liszt Academie in Boedapest en het Luigi Cherubini Conservatorium in Firenze. De Amerikaanse klavecijnist, dirigent en muziekpedagoog Alan Curtis (1934-2015) ontdekte haar talent en gaf haar belangrijke operarollen in verschillende Händelopera's, zoals Sesto in 'Giulio Cesare' en Antigona in 'Admeto'. Händel en Bach nemen een belangrijke plaats in binnen Emöke Baráth's repertoire. Ook wordt zij veel gevraagd voor hoofdrollen in opera's van Monteverdi, Cavalli, Mozart, Verdi en Gluck. Haar repertoire omvat tevens de Tweede Symfonie van Mahler en de rol van l'Ange in 'Saint François d'Assise' van Messiaen. Emöke Baráth trad verschillende keren op met Les Musiciens du Louvre, in 2013 en 2014 met Bachs 'Hohe Messe' en begin dit jaar met een programma rond Händels cantate 'Mi palpita il cor' onder leiding van Francesco Corti. Emöke Baráth won verschillende prijzen, waaronder in 2011 de 1ste prijs in de tweede editie van de Wedstrijd Barokopera in Innsbruck en de Prix Junior Prima Primmissima in Hongarije.

Maarten Engeltjes (*1984) is één van de meest gevraagde contratenoren ter wereld. Al op zijn vierde zong hij als jongenssopraan in het Elburgse Stadsknapenkoor en als zestienjarige maakte hij zijn debuut als solist in de 'Matthäus-Passion' van Johann Sebastian Bach. Engeltjes studeerde in 2007 cum laude af aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag. Tijdens zijn opleiding had hij onder meer les van Maria Acda, Manon

Heijne, Michael Chance en Andreas Scholl. Engeltjes treedt veel op als solist met internationale toporkesten en operagezelschappen, onder leiding van beroemde dirigenten als Gustav Leonhardt, Vladimir Jurowski, William Christie, Ton Koopman, Peter Dijkstra, Reinbert de Leeuw, Markus Stenz, Lars Ulrik Mortensen, Diego Fasolis, Emmanuelle Haïm en Jordi Savall. Het repertoire van Engeltjes omvat solopartijen in opera's (oa. de rol van Cherubino in Mozarts 'Le Nozze di Figaro') en grote oratoria zoals de 'Matthäus Passion', de 'Johannes Passion' en het 'Weihnachtsoratorium' van Bach en de 'Messiah' van Händel, maar ook kamermuziek en liedrecitals. In 2007 verscheen het eerste eigen album van Maarten Engeltjes met liederen van Dowland, Byrd en Purcell. Daarnaast werkte Engeltjes mee aan een groot aantal cd-opnamen waaronder 'Buxtehude Opera Omnia' (olv. Ton Koopman). Naast zijn solocarrière zet Engeltjes zich in om in Nederland een nieuw publiek voor barokmuziek te bereiken. In 2016 startte hij een eigen concertserie waarin jongenskoren centraal staan en was hij verschillende keren te gast bij de populaire televisieprogramma's 'De Wereld Draait Door' en 'Podium Witteman'. Omroepvereniging BNN/VARA volgde hem onlangs tijdens een internationale tournee met het nieuwe programma 'Valerio International' van Valerio Zeno. In 2017 richtte Maarten Engeltjes zijn eigen ensemble op: PRJCT Amsterdam.
www.maartenengeltjes.com

binnenkort in deSingel

Cello Octet Amsterdam

Arvo Pärt

Solfeggio
Silouan's Song
Da pacem Domine
Psalom
Missa Brevis
Summa
O-Antiphonen
Pari Intervallo

za 17 nov 2018

20 uur / Blauwe zaal

€ 25, 20 (basis)

€ 20, 15 (-25/65+)

€ 8 (-19 jaar)

filmdocumentaire over Arvo Pärt

'Even if I lose everything'

Dorian Supin *regie*

za 17 nov 2018

18 uur / Muziekstudio

ondertiteling Engels / 90'

inbegrepen in concertticket

www.desingel.be
T +32 (0)3 248 28 28
Desguinlei 25
B-2018 Antwerpen

deSingel is een kunstinstelling van de Vlaamse Overheid

Vlaamse
overheid

mediasponsors

Knack

dS
De
Standaard

canvas